

Ortega y Gasset i njegove odgojne teme

Sili-Stipan, Marta

Undergraduate thesis / Završni rad

2024

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Teacher Education / Sveučilište u Zagrebu, Učiteljski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:147:228928>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-01-05**

Repository / Repozitorij:

[University of Zagreb Faculty of Teacher Education - Digital repository](#)

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA ODGOJITELJSKI STUDIJ

Marta Sili-Stipan

ORTEGA Y GASSET I NJEGOVE ODGOJNE TEME

Završni rad

Čakovec, rujan 2024.

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA ODGOJITELJSKI STUDIJ

Marta Sili-Stipan

ORTEGA Y GASSET I NJEGOVE ODGOJNE TEME

Završni rad

Mentor rada:

Izv.prof.dr.sc. Draženko Tomić

Čakovec, rujan 2024.

SADRŽAJ

SAŽETAK	4
1. UVOD	1
2. ŽIVOT I IDEJE.....	2
2.1. Tko je bio Ortega y Gasset?	2
2.1. Uloga filozofije u obrazovanju	4
3. ULOGA SVEUČILIŠTA U DRUŠTVU	6
4. IDEJE O ODGOJU ORTEGE Y GASSETA	8
4.1. Odgoj kao izgradnja individue	8
4.2. Odgoj i kultura.....	10
4.3. Masovno obrazovanje.....	11
4.4. Odgoj i očuvanje civilizacije	13
5. MASOVNO OBRAZOVANJE DANAS	14
6. RANO OBRAZOVANJE.....	16
6.1. Ortega y Gasset o vrtićima	16
6.2. Primjena Orteginih ideja u vrtiću	18
7. ZAKLJUČAK	20
LITERATURA	21
IZJAVA O IZVORNOSTI ZAVRŠNOG RADA.....	23

SAŽETAK

Ortega y Gasset bio je jedan od vrlo značajnih španjolskih filozofa koji je imao veliku ulogu u svoje doba. Njegova djela utjecala su na književnost, filozofiju i na društvene znanosti. Područje o kojemu je Ortega raspravljao u svojim djelima je odgoj. Smatrao je kako je odgoj proces gdje osoba postaje svjesna svoje vlastite slobode i svoje odgovornosti, te isto tako stječe mogućnosti i kompetencije da se suoči sa vlastitim izazovima koje društvo, zajednica i život nosi. Filozofija tako ima značajnu ulogu u odgoju. Ona tako pruža temeljni okvir za razumijevanje svijeta, prirode i čovječanstva, te pomaže pojedincima da sagledaju širi kontekst svojeg postojanja. Uloga sveučilišta također mora biti ta da se pojedinac intelektualno razvije i kritički razmišlja, a ne samo da pasivno uči. Ortega svoje ideje o odgoju razmatra kroz nekoliko područja. Odgoj smatra kao procesom izgradnje individue. Odgoj je tako bitan za razvoj karaktera, osobnosti i pojedincu omogućuje razvoj individualnih sposobnosti. Odgoj isto tako povezuje sa kulturom, te kritizira masovna obrazovanja. Vjerovao je kako masovna obrazovanja vode standardizaciji. Masovno obrazovanje ima i utjecaj na društvo danas. Ortega kritizira takve načine u obrazovanju koje možemo prepoznati i danas.

Ključne riječi: Ortega y Gasset, odgoj, obrazovanje, filozofija, pojedinac, društvo, individua, zajednica, karakter

SUMMARY:

Ortega y Gasset was one of the most important Spanish philosophers who played a major role in his time. His works influenced literature, philosophy and social sciences. The area that Ortega discussed in his works is education. He believed that education is a process where a person becomes aware of his own freedom and his responsibility, and also acquires opportunities and competences to face his own challenges that society, community and life bring. Philosophy thus plays a significant role in education. It thus provides a basic framework for understanding the world, nature and humanity, and helps individuals to see the wider context of their existence. The role of the university must also be that the individual develops intellectually and thinks critically, and not just to learn passively. Ortega considers his ideas about education through several areas. He considers education as a process of building an individual. Education is so important for the development of character, personality and enables the individual to develop individual abilities. Education also connects with culture, and criticizes mass education. He believed that mass education leads to standardization. Mass education also has an impact on society today. Ortega criticizes such ways in education that we can still recognize today.

Key words: Ortega y Gasset, upbringing, education, philosophy, individual, society, individual, community, character

1. UVOD

Jose Ortega y Gasset bio je značajan španjolski esejist, sociolog i filozof, jedan od najvažnijih intelektualaca 20. stoljeća. Bio je vrlo značajan pisac i filozof svog doba, te njegova djela pokrivaju širok spektar tema, od filozofije, sociologije, politike, estetike i književnosti. Njegova najvažnija djela koja je vrlo bitno spomenuti su: Pobuna masa, Meditacije o Quijoteu (Meditaciones del Quijote, 1914), Tema našega doba (El tema de nuestro tiempo, 1923)... Prema Orteginom značajnom književnom opusu, djela koja razrađuju pedagošku tematiku značajno je manje u odnosu na ostalo. U ovome radu analizirati ću Orteginu filozofiju odgoja, njegove odgojne teme kojima se bavio i koje razrađuje u svojim pedagoškim djelima. Osvrnut ću se i na djela koja nemaju nužno pedagošku podlogu, ali u njima Ortega opisuje odgojne stavove. Time ću dokazati zaokruženost Ortegina opusa. U ovome radu upoznati ćemo važnost odgoja prema Ortegi, koje su bile njegove glavne ideje kada govorimo o odgoju, te koje je ideje zagovarao u svojim djelima. Osvrnut ću se i na primjenu tih ideje danas, te primjenu u vrtićima.

2. ŽIVOT I IDEJE

2.1. Tko je bio Ortega y Gasset?

Jose Ortega y Gasset rodio se 1883. godine u Madridu. Bio je značajan španjolski esejist, sociolog i filozof, jedan od najvažnijih intelektualaca 20. stoljeća. 1904. godine je diplomirao u Madridu, dok je poslijediplomski studij polazio u Marburgu. Završetkom školovanja 1910. godine počinje predavati metafiziku u Madridu, dok od 1931. do 1936. godine postaje zastupnik u parlamentu.

Njegove ideje uvelike su utjecale na filozofiju, književnost i na društvene znanosti u ono doba. Tijekom građanskog rata napušta Španjolsku, u koju se vraća 1945. godine gdje boravi do svoje starosti. Od 1948. godine pa sve do svoje smrti bio je ravnatelj na Institutu za humanističke znanosti u Madridu.

Ortega y Gasset bio je vrlo značajan pisac i filozof svog doba, te njegova djela pokrivaju širok spektar tema, od filozofije, sociologije, politike, estetike i književnosti. Njegova najvažnija djela koja je vrlo bitno spomenuti su: Pobuna masa, Meditacije o Quijoteu (*Meditaciones del Quijote*, 1914), Tema našega doba (*El tema de nuestro tiempo*, 1923), Dehumanizacija umjetnosti (*La deshumanización del arte*, 1925), Misli o romanu (*Ideas sobre la novela*, 1925), te filozofije politike, npr. Beskičmena Španjolska (*España invertebrada*, 1922), o nedostatku jasnih političkih smjernica u španjolskoj politici.

U svom djelu *Revolucija mišljenja*, Ortega obrađuje odgojne teme, naglašuje važnost pojedinca, obrazovanja pojedinca, kao i važnost i ulogu filozofije u obrazovanju. Ortega je u svojim djelima naglašavao važnost kritičkog mišljenja, samooblikovanja, te je smatrao kako je obrazovanje pojedinca jedna od najvažnijih stvari da bi se pojedinac razvio, tj. razvio autonomiju za samostalno i aktivno sudjelovanje u društvu i zajednici.

Ortega je smatrao kako je odgoj proces gdje osoba postaje svjesna svoje vlastite slobode i svoje odgovornosti, te isto tako stječe mogućnosti i kompetencije da se suoči sa izazovima koje društvo, zajednica i život u suvremenom životu nosi. Naglašavao je važnost kritičkog i samostalnog mišljenja, te je smatrao kako je obrazovanje ključ uspjeha i ključno za osposobljavanje pojedinca da se suoči sa izazovima koje nosi suvremeni svijet u kojem živimo. Ortega tako naglašava kako je filozofija isto tako vrlo važna kada govorimo o odgoju. Filozofija tako pruža temeljnu svijest o sebi i svijetu u kojem živimo, i potiče pojedinca da promišlja o

vlastitim vrijednostima i ciljevima. Pojedinac kroz filozofiju može razviti dublje shvaćanje sebe, može proširiti vidike i razumijevanjem društva i samoga sebe stvoriti okolinu u kojoj će iskoristiti sve svoje mogućnosti i moći upotrijebiti sve svoje kompetencije koje je spreman iskoristiti i prepoznati ih tako da sebi može stvoriti smisleniji život.

Ortega je smatrao kako odgoj nije samo prenošenje znanja i prenošenje samih činjenica, već da odgoj doprinosi stvaranju kompetentne osobe, razvitku mišljenja, samokritičnosti i stvaranju članova društva koji su spremni na život u suvremenom svijetu i zajednici. Prema Ortegi, odgoj treba pojedinca pripremiti za aktivno sudjelovanje u društvu i promjene koje se u društvu događaju. Pod time Ortega podrazumijeva razumijevanje društvenih dinamika, političkih procesa, i društvenih problema.

Pristup koji Ortega y Gasset zagovara u odgoju jest holistički, odnosno zagovara kompleksnost ljudske prirode i društva, te promiče razvoj pojedinca da svjesno, aktivno i odgovorno sudjeluje u suvremenom svijetu.

Slika 1. Ortega y Gasset

2.1. Uloga filozofije u obrazovanju

Uloga filozofije u tumačenju odgoja Ortege y Gasseta vrlo je značajna. Vjerovao je da filozofija pruža temeljni okvir za razumijevanje svijeta, prirode i čovječanstva, te da filozofija pomaže pojedincima da sagledaju širi kontekst svojeg postojanja i razumiju prirodu stvarnosti, svoju ulogu u svijetu i odnos između pojedinca i društva. Obrazovanje kroz filozofiju nije samo stjecanje praktičnih vještina i tehničkih znanja, već osposobljavanje za dublje razumijevanje svijeta i života. Ortega je također naglašavao važnost filozofije u oblikovanju moralnih i etičkih uvjerenja. Filozofija omogućuje pojedincima da promišljaju o etičkim dilemama, razvijaju svijest o pravdi, odgovornosti i dobrobiti. Ona je neophodna za oblikovanje moralnih temelja koji vode pojedinca u njegovim životnim odlukama i odnosima s drugima. Ortega je smatrao da obrazovanje, bez filozofije, postaje tehnički instrument izostavljen etičke dubine. Ortegino djelo *Pobuna masa*, koja je moglo bi se reći jedna od njegovih najčitanijih knjiga značajno je doprinjela i utjecala na recepciju, stvaranje misli i shvaćanje samog Ortege. Postavlja nam se pitanje što je „čovjek mase“ i što je utjecalo na to da on nastane?

U svom djelu *Pobuna masa* Ortega analizira probleme društva u modernom svijetu, posebice uspon takozvanih „masa“, odnosno prosječnih ljudi koji preuzimaju kontrolu nad društvom, ali bez razumijevanja, kompetencije i sposobnosti vođenja tog istog društva. Također, kritizirao je to što je moć prešla iz ruku obrazovane elite u ruke mase, što je prema njemu dovelo do pada kvalitete u kulturnim i intelektualnim standardima koji su do tada bili aktualni.

Kao što Tomislav Krznar navodi:

Fenomen pobune mase ponajprije je fundiran u socijalnom fenomenu aglomeracije – hipernumerizacije, omasovljenja ili, bolje, okrupnjivanja. Ovdje je potrebno uočiti dvije temeljne dimenzije problema. Prva je vezana za neobično velik demografski rast europskog stanovništva, i druga – društvo je, kako kazuje Ortega y Gasset, *dinamično stratificirana pojava*, ili kraće, ono se uvijek sastoji od elita i masa. Ovdje je važno pitanje kako odrediti što je to „čovjek mase“? (Krznar, *Filozofija je djelo*, 2017.)

Na početku bitno je istaknuti da masa ne prikazuje određenu društvenu klasu već se može javiti u svim društvenim klasama. Ona je, prema Ortegi, oblik ljudskog postojanja, „jedna vrsta na brzinu stvorena čovjeka.“ Ovdje ne govorimo o masi kao o novom fenomenu koji je produkt modernog, zato što kao što znamo, mase postoje oduvijek. Ortega primjećuje nešto

ново, a to je orijentacija mase prema pobuni. To je produkt nove kategorije pojedinca koji stvara masu, a to je zapravo sam čovjek – masa. Nastao u XIX. stoljeću kao direktan produkt moderne civilizacije, čovjek – masa se je ukorijenio u gotovo sve segmente europskog društvenog života XX. stoljeća.

Tražeci odgovor na pitanje tko je „čovjek mase“ dolazimo do novog pitanja, odnosno suprotstavljenog izraza, a to je „čovjek elite“. Ortega y Gasset tako ukazuje kako se „čovjek elite“, odnosno pripadnici tih elita i pripadnici masa razlikuju po naporu koji ulažu u osmišljavanje svog života. Pripadnikom elite smatra osobu koja ispred sebe uvijek stavlja zahtjeve i suočava se sa vlastitom ograničenošću i nedostatnošću. Ortega pojam „elite“ ne koristi u svrhu privilegirane društvene klase, već u smislu pojedinca koji teži višim ciljevima, etičkim idealima i kulturnom razvoju. Čovjek elite tako preuzima odgovornost za vlastiti život, traži intelektualne izazove i stalno se usavršava. Teži izvrsnosti, kako u vlastitom životu tako i u zajednici u kojoj živi. Ortega tako smatra kako su takvi pojedinci temelj napretka u društvu jer potiču inovaciju, kulturu i moralni razvoj.

S druge strane, čovjek mase jest pojedinac koji se po ničemu specifičnome ne ističe, ne teži ka višem. Ovakav tip osobe odbija kritičko mišljenje, prihvaća stvari kakve jesu, pa ga Ortega opisuje kako je to čovjek koji je izgubio osjećaj za težnju ka višim stvarima, idealima i duhovnim vrijednostima. Ortega smatra kako je čovjek mase počeo prevladavati u zajednici, te da dolazi do sukoba između mase i elite. Smatra kako je čovjek mase prevladao što dovodi do njegove dominacije i guši kreativnost i napredak koji promoviraju pripadnici elite. Ortega smatra da je društvo ugroženo ako se ne dovede u ravnotežu odnos između tih dvaju grupa.

3. ULOGA SVEUČILIŠTA U DRUŠTVU

Ortega y Gasset vjerovao je da je glavna zadaća sveučilišta obrazovati intelektualnu elitu. Prema njemu, sveučilišta trebaju biti mjesta na kojima se obrazuju ljudi koji su sposobni zauzeti glavne uloge u društvu, kako u znanosti, tako i u politici, kulturi i gospodarstvu. On je smatrao da sveučilište mora razvijati intelektualnu izvrsnost, a ne samo pružati tehničko obrazovanje ili proizvoditi prosječne radnike. U raspravi o ulozi sveučilišta u suvremenom društvu susrećemo se s nekoliko važnih pitanja koja se tiču odnosa društva i znanosti, društvenih mehanizama korištenja znanja u društvu te odnosa kulture i znanosti. Temeljno pitanje na koje Ortega y Gasset ukazuje jest što je sveučilište. Postavlja se pitanje koja je glavna uloga sveučilišta i koja je njegova funkcija u društvu, te što to društvo očekuje od njega. Kada se tako raspravlja o sveučilištu nailazimo na dva gledišta. Prvo je o samom sveučilištu, dok je drugo o okruženju u kojem djeluje sveučilište.

Ortega y Gasset opisno kazuje sljedeće: sveučilište je ustanova gdje se stječe visoko obrazovanje, a ono se sastoji o dvije stvari: podučavanja *intelektualnih struka* i znanstvenog istraživanja te obuke budućih istraživača. (Krznar, 2017)

Kao što i sam Ortega navodi, visoko obrazovanje sastoji se od stručnosti i istraživanja. Ovom tvrdnjom nameće se i pitanje je li obrazovanje nešto više od toga. Ortega to nešto više smatra kulturom. Kao što Ortega navodi da je „...neizbježno na sveučilištu iznova stvoriti obrazovanje kulture, odnosno sustava živih ideja koje vrijeme posjeduje. To je ključna zadaća sveučilišta. To je što sveučilište mora biti više no išta drugo. (Ortega y Gasset, Misija sveučilišta, Europski glasnik 14, 2009.)

Prema Ortegi, sveučilište bi trebalo služiti za obrazovanje prosječnog čovjeka. Ortega vjeruje da sveučilišta imaju odgovornost razvijati intelektualne i moralne sposobnosti svojih studenata i oblikovati ih u široko obrazovane ljude koji mogu razumjeti širi raspon znanja, povijesti i kulture. Smatra kako je vrlo bitno uskladiti obrazovanje sa stvarnim potrebama društva, ali navodi kako sveučilište treba ostati mjesto za slobodno razmišljanje, istraživanje i formiranje općeg pogleda na svijet. Sveučilište bi trebalo biti mjesto gdje se oblikuju cjeloviti ljudi, a ne samo pojedinci koji su specijalizirani za neka uska područja. Obrazovanje tako treba imati cilj. Ono treba pojedince pripremiti i usmjeriti na donošenje kompletnih odluka, na kritičko razmišljanje i shvaćanje, a ne samo na promišljanje o jednom području. Takvo razmišljanje može dovesti do gubitka općeg znanja i kulture koja može znatno oslabiti ukoliko

se ne njeguje više područja, a ne samo jedno. To može naštetiti i cijelom društvu u kojem pojedinac boravi, baš iz razloga što bi sveučilište trebalo naučiti pojedinca ne samo činjenice i podatke, već i ostale vrijednosti koje su vrlo važne za život u zajednici i za stvaranje odgovornih članova društva i odgovornih građana.

4. IDEJE O ODGOJU ORTEGE Y GASSETA

Kao što sam već u prethodnim poglavljima spomenula, Ortega y Gasset bio je vrlo značajan filozof svog doba, te je jedno od njegovih interesa bio odgoj. Smatrao je kako je odgoj ključan za razvoj ljudske jedinstvenosti, autonomije, individualnosti, ali kako je vrlo važan i za opstanak društva i sam napredak istog. Ortega y Gasset temeljio je svoje tumačenje odgoja kroz nekoliko osnovnih ideja koje je zagovarao. U svojim djelima najviše zagovara odgoj kao proces izgradnje individue. Smatra kako je odgoj važan za oblikovanje pojedinca u smislu da postane slobodan, odgovoran, nezavisan, racionalan. Glavna svrha obrazovanja jest osposobljavanje pojedinca za razvitak jedinstva, autentičnosti. Nadalje, kritizira masovna obrazovanja kao nešto što šteti današnjoj populaciji, smatra kako se smanjuje kvaliteta obrazovanih pojedinaca, dok je na povećanju kvantitete. Kultura je za Ortegu također bila jedan od važnih aspekata u odgoju, jer ona omogućava da se pojedinac formira u savjesnu i odgovornu osobu.

4.1. Odgoj kao izgradnja individue

Ortega y Gasset vjerovao je kako je odgoj vrlo bitan za razvoj karaktera osobe. Svaka osoba, svaki pojedinac ima vlastite kompetencije, kako se razvija, kako uči, kako djeluje u zajednici, te koliko je sposoban za samostalo djelovanje u zajednici. Obrazovanje pojedinca trebalo bi biti usmjereno na razvoj individualnih sposobnosti svake osobe, te sami potencijal koji taj pojedinac ima u sebi. Obrazovanje kao jedna od glavnih stavka u životu svake osobe trebala utjecati na život osobe u više aspekata. Obrazovanje se ne bi samo trebalo temeljiti na prenošenju informacija, jer to nije glavni cilj. Obrazovanje bi trebalo podupirati neke jače aspekte u životu čovjeka, poticati ga na kreativnost, dozvoliti mu da izrazi svoje mišljenje, a ponajprije ga naučiti kako to savjesno učiniti.

Kao što je i Ortega y Gasset smatrao, slažem se sa njegovim mišljenjem da se puni potencijal osobe može pokazati kroz obrazovanje. Kritičko mišljenje je također jedna od važnih područja koja se steknu obrazovanjem. Sposobnost da osoba kritički, savjesno razmišlja o nekom problemu, o događaju u zajednici koje je pripadnik trebala bi biti još jedna vrlina koju pojedinac dobi obrazovanjem.

Ortega je obrazovanje smatrao vrlo značajnim za život. Obrazovanje jest ključ uspjeha. Sa obrazovanjem osoba ne samo da dobiva informacije, već se i transformira, odnosno postaje

svjesna svojih mogućnosti, kritički prosuđuje, svjesna je svoje odgovornosti, svojih zadataka u zajednici, te prosuđuje koliko je sposobna za obavljanje nekih zadataka.

Njegov pristup obrazovanju uključuje i emocionalne i egzistencijalne aspekte, što znači da obrazovanje treba obuhvatiti cijelu osobu, a ne samo intelektualni dio. Ortega y Gasset vjeruje da odgoj ima zadaću služiti razvoju autonomne i samosvjesne osobe, koja je sposobna razumjeti i nositi se sa svijetom u kojem živi. Odgoj nije samo čisto usvajanje vanjskih informacija, nego stvaranje nekog posebnog svijeta u kojem pojedinac može kritički promišljati, donositi vlastite odluke i prepoznati svoje mjesto u društvu. Drugim riječima, obrazovanje i odgoj trebaju omogućiti pojedincu da postane ono što uistinu jest, a ne samo da se prilagodi društvenim normama i pravilima. Prema Ortegi, razvoj individue kroz odgoj nije samo gomilanje znanja, već aktivan i kritički proces u kojem se osoba oblikuje i mijenja u skladu sa svojim mogućnostima, ali i s osjećajem odgovornosti prema svijetu.

Individualnost osobe trebala bi se osobito naglašavati. Pojedinac bi trebao svoju posebnost i individualnost naglašavati, a ne se uklapati u mase. Razvoj pojedinca ključan je za napredak intelektualno razvijenog društva. Ortegina filozofija često se suprotstavljala masovnim razmišljanjima društva.

4.2. Odgoj i kultura

Ortega y Gasset je u svojim djelima također razmatrao odnos između odgoja i kulture. Obrazovanje i odgoj bi prema Ortega trebalo pojedincu pomoći da postane kulturno svjestan, pomoći mu da razumije svijet u kojem živi, da shvati ljude oko sebe, te isto tako da shvati samog sebe. Kultura u samom smislu te riječi nije nešto što se pasivno nasljeđuje iz koljena na koljeno, već je nešto što svaki pojedinac aktivno osobno usvaja. Kultura se tako usvaja kroz obrazovanje i kroz sam odgoj, kao i kroz intelektualni razvoj. Kultura igra veliku ulogu u odgoju. Ortega y Gasset definirao je kulturu kao skup vrijednosti, vjerovanja, običaja i znanja koji oblikuju način na koji ljudi percipiraju i djeluju u svijetu. Prema Ortega, kultura nije statična, već je dinamična i mijenja se svakim danom kroz interakciju s društvom i pojedincima.

Ortega y Gasset je naglašavao da kultura čini glavnu ulogu u oblikovanju individue. Smatrao je da prava kultura treba poticati kritičko mišljenje, kreativnost i osobni razvoj, za razliku od masovne kulture koja često potiče konformizam i pasivnost. Prema njemu, obrazovanje je sredstvo putem kojeg se kultura prenosi i razvija, te je stoga odgoj ključan za kulturnu regeneraciju društva.

Kao što sam u prethodnom poglavlju navela Ortega smatra kako je neizbježno na sveučilištu iznova stvoriti obrazovanje kulture, odnosno sustava živih ideja koje vrijeme posjeduje. To je ključna zadaća sveučilišta. To je ono što sveučilište mora biti više no išta drugo. (Ortega y Gasset, Misija sveučilišta, Europski glasnik 14, 2009.) U prethodnom poglavlju razmotrili smo kako čovjek mase i čovjek elite djeluje u društvu, no kada govorimo o kulturi možemo se nadovezati na to.

Kao što Krznar u svojem djelu navodi „...riječ je o tumačenju odnosa »čovjeka mase« i fenomena kulture. Recimo da »čovjek mase« nije entitet bez kulture, naprotiv, on snažno djeluje na planu stvaranja svoje vlastite, masovne kulture, ili kako bi Ortega y Gasset rekao – kulture prosječnosti. Ta kultura, osim komocijom i neusmjerenim uživanjem, obilježena je i korišću te uporabom sredstava tehnike koja su pak stvorena s drugim svrhama. Riječ je o svrhama humanosti i egalitarizma, a ne lagodnosti i dominacije jedne dimenzije postojanja. Na taj način poučavanje kulture na sveučilištu, kako zahtjeva Ortega y Gasset, bilo bi zapravo poučavanje obaveze i odgovornosti znanja. Ovdje je vidljiv pomak od instrumentalnosti prema odgovornosti.“ (Krznar, Fiozofija je djelo, 2017.)

Ortega y Gasset je tako napravio razliku između elitne kulture i od masovne kulture. Elitna kultura tako potiče kreativnost, kritičko mišljenje i individualnost, dok masovna kultura često vodi konformizmu i pasivnosti. Smatrao je kako je svaki pojedinac jedinstven i da obrazovanje treba omogućiti svakome da razvije svoje jedinstvene sposobnosti i potencijale.

4.3. Masovno obrazovanje

Ortega y Gasset bio je kritičan što se tiče masovnog obrazovanja iz razloga što je smatrao kako masovno obrazovanje utječe na stvaranje individualnosti i na kvalitetu samog obrazovanja. Njegovu kritiku masovnih obrazovanja možemo sagledati kroz nekoliko točaka. Jedna od njih jest standardizacija i konformizam.

Ortega y Gasset je vjerovao da masovno obrazovanje vodi standardizaciji i konformizmu, gdje se svi pojedinci tretiraju jednako bez obzira na njihove individualne potrebe i sposobnosti. Prema njemu, to guši kreativnost i individualnost. Ortega y Gasset smatra da standardizacija može dovesti do opasne homogenosti društva. U procesu standardizacije ljudi postaju slični jedni drugima i gube svoju jedinstvenost i individualnost. To je posebno problematično u obrazovnom kontekstu, gdje nametanje zajedničkih obrazovnih standarda guši kreativnost i individualni potencijal. Umjesto obrazovanja koje razvija jedinstvene talente svakog pojedinca, standardizirani sustav često rezultira stvaranjem "umjetnih" pojedinaca koji se prilagođavaju društvenim normama, te nemaju osjećaj slobode.

Ortega je isto tako smatrao da standardizacija dovodi do nastajanja prosječnih pojedinaca koji se uklapaju u društvene norme bez kritičkog propitivanja. To može dovesti do zastoja društva jer su ljudi skloni slijediti većinske obrasce ponašanja, umjesto da budu drugačiji i stvaraju nešto novo. Standardizacija je prema njemu zaslužna za individualni rast i razvoj, što je ključna uloga obrazovanja.

Iduće što možemo razmotriti pod kulturom u obrazovanju jest smanjenje kvalitete obrazovanja. Ortega je smatrao kako današnje društvo u prvi plan stavlja kvantitetu umjesto kvalitete. Takvim načinom smanjuje se kvaliteta učenja, prijenos informacija, te se umjesto kvalitetnih pojedinaca dobe mase istih razmišljanja i stavova, te se gasi kreativnost i smanjuje se kritičko mišljenje. Isto tako na kvalitetu obrazovanja ovise i društvene promjene i modernizacija. Obrazovni sustavi trebali bi biti spremni na promjene, fleksibilni za nova društva.

Isto tako, masovno obrazovanje vodi ka prosječnosti. Cilj je postao da se sve više ljudi podučiti nečemu bez da se gleda kvaliteta. Teži se obrazovati čim veći broj ljudi, a ustvari se ne gleda na to da se tako obrazovni standardi prilagođavaju širim masama umjesto da se stvaraju pojedinci koji su više nego samo „prosječni“. Prosječnost nastaje u trenutku kada pojedinci smatraju da su zadovoljni stečenim znanjem te ne teže ka višem, većem znanju od koga mogu imati uvelike koristi. Oni tako ostaju na osnovama koje ne razvijaju, iako mogućnosti i kompetencije možda i imaju, zadovoljavaju se stečenim i ostaju na prosječnosti koja tako guši sva moguće neiskorištene potencijale pojedinca.

Obrazovanje ne bi trebalo biti usmjereno na prosječnost. Cilj društva trebao bi biti da se spriječi stvaranje takvih masovnih prosječnih pojedinaca koji se zadovoljavaju minimalnim znanjem, već bi se trebale stvarati formacije ljudi koje su spremne na učenje, spremne uložiti vrijeme i svoj potencijal da se nauči nešto novo, da se specijaliziraju u određenim područjima, proširuju svoja znanja i vidike i tako žive u zajednici koja je intelektualno razvijena.

U nastojanju da se proširi obrazovanost, odnosno da čim šire mase budu obrazovane, gubi se ta dubina i složenost, te se populacija zadovoljava minimumom i plitkim znanjima, te se ne gleda izvan okvira, već samo unutar nekih granica koje nemaju benefita za intelektualni razvoj osobe.

4.4. Odgoj i očuvanje civilizacije

Ortega y Gasset svoje stavove o odgoju iskazivao je u svojim djelima. Jedno od djela u kojemu naglašava važnost univerziteta i obrazovanja jest „Misija univerziteta“, odnosno *La mision de la universidad*. U ovom djelu naglašava važnost univerziteta ne samo kao ustanove koja ima zadaću obrazovati ljude i naučiti ih životu i slično, već kao mjesto gdje pojedinac sposobno oblikuje svoje kritičko mišljenje i moralne vrijednosti. Ortega je predložio reformu univerziteta kako bi se osiguralo da univerzitet ne postane samo mjesto za stjecanje osnovnih znanja, već i mjesto za stjecanje intelektualnog razvoja.

Ortega y Gasset smatrao je da je obrazovanje temelj civilizacije. Smatrao je da bez kvalitetnog obrazovanja društvo ne može napredovati niti održati svoje kulturne i intelektualne vrijednosti. Također je smatrao kako obrazovanje nije samo prijenos znanja, već i njegovanje osobnog duha i karaktera.

Istaknuo je odgovornost obrazovnih institucija u oblikovanju budućih generacija, te kako obrazovanje treba ne samo pripremati pojedince za budućnost, već im omogućiti aktivno i odgovorno sudjelovanje u društvu.

Kroz obrazovanje se prenose kulturna baština, etika i estetski ideali koji čine temelj svake civilizacije. Bez kvalitetnog odgoja smatrao je da civilizacija riskira pad u barbarstvo. Napredak civilizacije moguć je jedino ako se pojedinci shvate kako je važno njegovati svoje stavove, imati svoje mišljenje i želju za napretkom.

5. MASOVNO OBRAZOVANJE DANAS

Kritika Ortege y Gasset aktualna je tema i u današnjem društvu. Njegove zabrinutosti i sumnje o obrazovnom sustavu koje je imao u ono doba možemo primijeniti i u današnjici. Što se tiče standardizacije, današnji obrazovni sustavi vrlo se često oslanjaju na razne testove i kurikulume prema kojima se određuje nečije znanje. Iako to može pomoći u osnovnim obrazovnim zadacima, to uvelike utječe na kreativnost osobe, ograničava ju na neke standarde i smanjuje njezinu individualnost. U takvim situacijama učenici mogu samo prikupljati informacije, samo da nešto nauče, ali ne uče sa razumijevanjem. Takve načine učenja, prema poznatim stavovima Ortege y Gasset, on bi vrlo vjerojatno kritizirao.

Današnja praksa u kojoj se uspjeh učenika često mjeri kroz standardizirane testove može ograničiti kreativnost i sposobnost kritičkog mišljenja, jer se fokus stavlja na memoriranje i prilagođavanje unaprijed zadanim obrascima znanja. Što se tiče povećanja pristupa obrazovanju, u današnje doba moglo bi doći do smanjenje kvalitete u obrazovanju ako se ne pruži podrška svim učenicima i ne osigura dovoljno resursa za svakog pojedinca.

Digitalizacija obrazovanja također se može promatrati na kritički način. Posebice u doba pandemije, počela su se događati masovna korištenja digitalnih resursa u svrhu učenja. Iako digitalna tehnologija omogućuje masovno obrazovanje i milijuni korisnika imaju mogućnosti koje do sada nisu imali, to može dovesti do standardizacije sadržaja, smanjenju komunikacije između učenika međusobno, ali i učenika i učitelja. Ortega bi takav današnji pristup vjerojatno gledao sa osudom, s namjerom da upozori društvo koje su posljedice prevelike digitalizacije i usmjerenosti na krive sadržaje.

Smatram da digitalizacija sadržaja ima svoje benefite, ali da treba biti oprezan zbog toga što su danas dostupni različiti sadržaji koji možda i nisu valjanih informacija, te takvo masovno obrazovanje može načiniti i štete na društvo. Jedno od glavnih pitanja u današnjem obrazovnom sustavu jest pitanje kako balansirati između masovnog pristupa obrazovanju i sačuvanju kvalitete. Ortega je upozoravao na opasnost nastajanja masa koja snižava standarde obrazovanja.

U današnje vrijeme, kada sve veći broj ljudi ima pristup visokim obrazovnim institucijama, postavlja se pitanje kako održati visoke standarde i istovremeno omogućiti širok pristup obrazovanju. Ortega bi vjerojatno bio zabrinut da se te mase ne prošire i da kvaliteta obrazovanja ne padne. U kontekstu današnjeg obrazovanja, Ortega y Gasset bi možda kritizirao

tendenciju prema standardizaciji i uniformiranju učenja kroz testiranje i standardizirane kurikulume, nedostatak fleksibilnosti za individualni razvoj i naglasak na kvantitativne rezultate umjesto kvalitativnog razumijevanja. Njegove kritike su u neku ruku i poziv za obrazovni sustav koji ne samo da prenosi znanje, već i razvija sposobnosti kritičkog mišljenja, kreativnosti i individualne svijesti – vrijednosti koje smatra ključnima za napredak i održavanje slobodnog i naprednog društva.

6. RANO OBRAZOVANJE

6.1. Ortega y Gasset o vrtićima

Kao što smo do sada već mogli shvatiti, Ortega y Gasset je svoje kritike i mišljenja najčešće temeljio na primjerima sveučilišta i obrazovanju intelektualne elite i šire društvene aspekte obrazovanja. Što se tiče obrazovanja u ranoj dobi nemamo neke zapise ili djela u kojima bi Ortega iznosio svoje stavove, ali na temelju Orteginih djela, i poznatih činjenica o sveučilištu i obrazovanju možemo zaključiti koji bi bili njegovi stavovi. Na temelju njegovih općih stavova o odgoju i obrazovanju možemo zaključiti kako je Ortega snažno zastupao razvoj individualnosti i autonomije kroz obrazovanje.

U kontekstu vrtića, to bi značilo stvaranje okruženja koje potiče dijete na kreativnost, slobodu, mogućnost da se intelektualno razvije, da istražuje, kroz igru uči, te da ima vlastitu slobodu za prirodan proces rasta i razvoja. Važno je u ranom obrazovanju dijete naučiti kako je važno biti samostalan, te razviti mu osjećaj sigurnosti. Pod time smatram da dijete bude sigurno u sebe, da se razvije prema nekim svojim kriterijima, a ne nametanju okoline. Svako dijete na neki svoj način uči, ima neke svoje individualne potrebe i načine na koje uči. Poticajna okolina vrlo je važna za ispravan odgoj djeteta. Djetetu moramo pružiti podršku i dati mu slobodu da ono razvije svoje individualno mišljenje.

Prema Orteginim razmišljanjima, smatram kako bi on uvelike podržao ideju vrtića gdje je u cilju da dijete samostalno istražuje, uči kroz igru, proučava, ispituje svoje granice, samostalno pokušava shvatiti kako što učiniti. Smatram da bi takav pristup prema djeci u vrtićima Ortega zagovarao prije nego strukturirane igre, nametnute aktivnosti i aktivnosti u kojima djeca nemaju prilike da svako na individualni način istraže problem.

Ortega je isto tako smatrao kako je odgoj ključan za prijenos kulturnih i moralnih vrijednosti. Iako se on nije direktno bavio odgojem u vrtiću, možemo reći kako je bio zagovornik prijenosa kulturnih i moralnih vrijednosti od najranije dobi. U vrtiću bi se to moglo očitovati kroz usmjeravanje djece prema socijalizaciji, razvijanjem empatije prema drugim ljudima, u toj dobi najprije prema vršnjacima, te razumijevanje važnosti zajednice u kojoj borave. U vrtićima možemo primijeniti i Orteginu gledište na osobu kao cjelinu.

Kako je on smatrao da osobu treba gledati kao cjelinu, kao intelektualno, emocionalno i moralno biće. Prema tome, djeca u vrtićima uče kako biti sve to. Važno ih je naučiti kako

uravnoteženo pristupiti svakom od tih kriterija. Djecu se uči kako emocionalno pristupiti nekom problemu, uči ih se socijalnim vještinama, kako pravilno komunicirati, te kako surađivati sa vršnjacima i uz to da mogu izraziti svoje osjećaje na zdrav i pozitivan način. Iako se čini da je to koncept prikladniji za kasnije stupnjeve obrazovanja, Ortega smatra da obrazovanje treba pripremiti ljude za svjesno sudjelovanje u društvu. U kontekstu dječjeg vrtića, to znači da bi rano obrazovanje trebalo poučiti djecu osnovama društvenog života, uključujući poštovanje prema drugima, empatiju i osjećaj za zajednicu. Podržava ideju da dječji vrtić pomaže djeci u postavljanju temelja za buduće sudjelovanje u zajednici.

Ortega y Gasset nije izravno govorio o važnosti igre, ali s obzirom na njegovu filozofiju o cjelovitom razvoju čovjeka, vjerujem da bi poticao važnost igre u obrazovnom procesu. Igra je važan način učenja za malu djecu, kroz koji djeca razvijaju svoje motoričke, socijalne, emocionalne i intelektualne vještine. Ortega bi vrlo vjerojatno vidio igru kao važan dio ranog obrazovanja, koji pridonosi razvoju dječje osobnosti i kreativnosti.

Kako je Ortega u svojim djelima iznosio svoje stavove o tome da obrazovanje ne bi trebalo biti samo pasivan proces gdje se informacije prenose samo da bi se nešto naučilo i da bi se stvorilo čim više obrazovane mase, tako se treba početi od rane dobi da se stvori kvalitetna zajednica. Djecu od rane dobi, u vrtićima, treba učiti kako je važno imati svoje ja, imati svoje mišljenje, svoje stavove, te biti kreativan i ne uklapati se u masu.

6.2. Primjena Orteginih ideja u vrtiću

Primjena ideja Josúa Ortega y Gasseta u vrtiću temelji se na njegovim filozofskim stavovima o obrazovanju, kulturi i ljudskoj prirodi. Njegove ideje za obrazovanje možemo primijeniti i u ranoj dobi. Ortega naglašava važnost individualne perspektive, zato bi u vrtiću trebalo poticati personalizirani pristup obrazovanju koji uvažava jedinstvene potrebe, interese i ritam svakog djeteta. To možemo postići različitim aktivnostima koje djeci nude mogućnost izbora i potiču ih na istraživanje onoga što ih najviše zanima. Djeci je važno pružiti puno poticaja kojima oni mogu proširiti svoje vidike, proširiti svoje znanje i kreativnost. Praćenje i dokumentiranje napretka svakog djeteta, uz prilagodbu aktivnosti njihovim specifičnim potrebama, interesima i razvojnim stupnjevima također postižemo razvoj djeteta.

Ortega y Gasset naglašava utjecaj konteksta i okruženja na razvoj osobe. U vrtiću to znači da bi prostor trebao biti dizajniran tako da potiče slobodno istraživanje, igru i kreativnost. To podrazumijeva stvaranje bogatog okruženja s raznolikim materijalima koji potiču različite aspekte razvoja, a to su kognitivni, motorički, socijalni i emocionalni. Organizacija prostora u poticajnim centrima aktivnosti također doprinosi razvitku, te tamo djeca mogu birati aktivnosti prema svojim interesima.

Ortega y Gasset ističe važnost aktivnog sudjelovanja i iskustvenog učenja. U vrtiću to možemo primijeniti kroz aktivnosti koje uključuju izravno sudjelovanje i istraživanje, kao što su projekti, igre uloga, eksperimentiranje s materijalima iz prirode, tjelesne aktivnosti, glazba i ples. Isto tako učenje kroz igru – korištenje igre kao primarnog načina za učenje o svijetu i međuljudskim odnosima. Djeca uče kroz igru, što također omogućava razvoj komunikacijskih i socijalnih vještina.

Ortegina filozofija potiče razvoj autonomije i kritičkog mišljenja. U vrtiću bi se to moglo postići postavljanjem izazovnih pitanja djeci i poticanjem djece da postavljaju pitanja, istražuju i samostalno dolaze do zaključaka, poticanjem samostalnosti u svakodnevnim aktivnostima djeca također razvijaju osjećaj odgovornosti i samopouzdanja.

Ortega je naglašavao važnost pripreme pojedinca za život u društvu. U vrtiću bi to ostvarili kroz zajedničke aktivnosti koje potiču suradnju, dijeljenje i zajedničko rješavanje problema, što djeci pomaže razviti socijalne vještine i emocionalnu inteligenciju.

Vođene diskusije o emocijama i odnosima, koje pomažu djeci razumjeti svoje i tuđe osjećaje, razviti empatiju i naučiti kako izražavati svoje misli i osjećaje na prihvatljiv način. Ortegine ideje sugeriraju holistički pristup odgoju, gdje se sve dimenzije djetetovog razvoja uzimaju u obzir. To uključuje povezivanje različitih aspekata razvoja (npr. intelektualnog, fizičkog, emocionalnog i socijalnog) kroz integrirane aktivnosti koje uključuju više vještina istovremeno, te povezivanje učenja s realnim životom, što djeci pomaže razumjeti svrhu onoga što uče i kako to primijeniti u svakodnevnim situacijama.

7. ZAKLJUČAK

Cjelokupna filozofija Ortege y Gasset temelji se na ideji da je čovjek "ja i moje okolnosti" ("yo soy yo y mi circunstancia"), što znači da se identitet i razvoj pojedinca oblikuju kroz interakciju s njihovim osobnim iskustvima i okruženjem. Ortega je zagovarao "perspektivizam" – shvaćanje da svaka osoba ima svoj jedinstveni pogled na svijet, koji je oblikovan njihovim iskustvima i situacijom. U prvom dijelu ovog završnog rada mogli smo saznati tko je bio Ortega y Gasset, koja su bila njegova filozofska stajališta i ideje, koja je djela napisao i čime se bavio. Nadalje, Ortega je postavljao pitanje tko je čovjek mase i kako on stoji u svijetu.

Što se tiče odgoja, njegove ideje naglašavaju važnost individualiziranog pristupa, prepoznavanje i poštivanje jedinstvenih potreba i interesa svakog djeteta. Važnost okruženja koje potiče istraživanje, stvaranje prostora gdje djeca slobodno uče kroz igru i iskustvo. Važan je razvoj kritičkog mišljenja i autonomije, time se potiče djecu na samostalno razmišljanje i donošenje odluka. Ortega y Gassetov pristup obrazovanju i odgoju usmjeren je na cjeloviti razvoj djeteta u kontekstu njihovih jedinstvenih osobina i okolnosti.

U završnom dijelu ovog završnog rada saznajemo kako Ortegine ideje i misli možemo primijeniti i shvatiti u današnje doba, te kako se te ideje primijenjuju u dječjim vrtićima. Iako se Ortega nije bavio ranim obrazovanjem, na temelju njegovih stavova o obrazovanju općenito možemo shvatiti kakav bi stav o vrtićima imao.

LITERATURA

Knjige i članci:

Krznar Tomislav, Zbornik – Filozofija je djelo, Hrvatsko filozofsko društvo Učiteljski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb 2017.

Ortega y Gasset Jose, Što je filozofija?, Demetra, Zagreb 2004.

Tomić Draženko, Filozofija i odgoj, Sveučilište u Zagrebu Učiteljski fakultet, Zagreb 2020.

Mrežne stranice:

Britannica - <https://www.britannica.com/biography/Jose-Ortega-y-Gasset>

Golubović, A. (2010). FILOZOFIJA ODGOJA. Riječki teološki časopis, 36 (2), 609-624.
Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/121849>

Hrčak srce - <https://hrcak.srce.hr/clanak/237335>

Hrčak srce - <https://hrcak.srce.hr/clanak/237349>

Hrčak srce - <https://hrcak.srce.hr/clanak/237341>

Hrčak srce - <https://hrcak.srce.hr/file/237339>

Hrvatska enciklopedija - <https://www.enciklopedija.hr/clanak/ortega-y-gasset-jose>

Internet Archive - <https://archive.org/details/modernthemeorte/page/2/mode/2up>

Internet Encyclopedia of Philosophy - <https://iep.utm.edu/jose-ortega-y-gasset/#SH3a>

Jelić, P. (2020). Filozofija politike Ortege y Gasseta (Diplomski rad). Zagreb: Sveučilište u Zagrebu, Filozofski fakultet. Preuzeto s <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:131:608926>

JSTOR - <https://www.jstor.org/stable/23769282>

JSTOR - <https://www.jstor.org/stable/40546940>

JSTOR - <https://www.jstor.org/stable/42589728>

Miloš, M. (2021). RAZVOJ FILOZOFIJE ODGOJA KROZ POVIJEST I UTJECAJ NA SUVREMENU FILOZOFIJU ODGOJA (Diplomski rad). Split: Sveučilište u Splitu, Filozofski fakultet. Preuzeto s <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:172:221559>

Nova Akropola - <https://nova-akropola.com/filozofija-i-psihologija/filozofija/jose-ortega-y-gasset-pobuna-masa/>

Stanford Encyclopedia of Philosophy - <https://plato.stanford.edu/entries/gasset/>

Slika 1. Ortega y Gasset - <https://iep.utm.edu/jose-ortega-y-gasset/#SH3a>

IZJAVA O IZVORNOSTI ZAVRŠNOG RADA

Ja, Marta Sili-Stipan, izjavljujem da sam ovaj završni rad, na temu Ortega y Gasset i njegove odgojne teme, izradila samostalno uz vlastito znanje, te uz pomoć stručne literature koja je navedena u njemu.

Marta Sili-Stipan